

Jaani läheneb järjest märjemaks

Kui külm sind jaaniööll ära ei võta, saab sinust asja, teadis vanarahvas

Veel teinegi päevakohane kõnekäänd tuleb meelde: ei jaanipäeval vihm taeva jää!

Eesti inimest huvitab ilmaga seoses kõige rohkem, kas tulevad valged jõulud ning kas jaanilaupäeva õhtu on kuiv. Eriti see viimane, sest tol õhtul püütakse ikka vabas õhus olla.

Mis on siis jaaniõhtu nii erilist? Traditsioonid eelkõige, vastaksid paljud: looduse suvele pöördumine, kõige lühem öö, võimalus soojal ajal pidu panna. Ja eriti muidugi jaanituli.

Ära mine tühja käega

Tuli on jaanipäeva kommetes kõige tähtsam. Algselt olevat tule tegemine olnud suvise pööripäeva kui päikesepüha juurde käiv tava. Korralik lõke soodustanud elu arengut, nii põldude, karja kui inimeste produktiivsust. Suutsid oleval hävitanud kahjulikke putukaid, põllukahjureid, umbrohtu.

Tuli pidi olema vägev ning võimsa külgetõmbejõuga. Kui meil õnnestub paari päeva pärast süüdata pealinna rannal maailma suurim jaanik ning pääseda Guinnessi raamatusse, peaks Eestil olema Euroopa Liitu pääsemise märksa lihtsam. Kaks aastat tagasi kustutas vihm Haapsalus meie edulootused.

Kes ei viitsi ise tule tegemisega vaeva näha, võikski Stroomi randa suunduda. Paar sajandit tagasi ei tehtud ka paljudes taludes oma lõket, vaid mindi härraste manu. Mõis tegi vahel lihtrahvale viina ja õlut välja.

Siiski oli tavaline, et peole päris niisama ei pääsenud: "Tühjalt ei tohi tule juurde minna, raha peab kaasas olema ja toit ka," õpetas Karula vanasõna.

Linnades olid tavad veidi teistlaadi. XIX sajandil tehti jaanilaupäevases Tallinnas "kõrtsides jomist ja roppo tööd, ja tagajärrel pohmilust ja häbbi".

Mida siis jaanikul tehti? Võisteldi kui olümpiatule all: veeti sõrme ja vägikaigast, võeti mõõtu kotisjooksus, üle lõkke hüppamises. Viimasel ajal oli tavaks aga märksa kallim lõbu: Järva-Madisel olevat möödunud sajandil üritatud läbi tule jalgrattaga sõita.

21. ja 23. juuni vahel Eestis päeva pikkus ei muutu (Tartus 18 t 18 min, Tallinnas 22 min pikem), jaanist hakkab see kukesammu võrra (1 kuni 2 min päevas) kahanema. Öö on nii lühike, et eha- ja koidupuna saavad kokku.

Õige aeg õnne otsida

Kõige pimedamal ajal, pärast südaööd, on õige aeg õnne otsima ning teadmisi täiendada minna. Kes leiab sõnajaalaõie, saab teatavasti "kõik maailma asjad teada". Otsida tasub ka emaseid jaanusse (*Lampyris noctiluca*). Kel õnnestub leida kas või üksainus särav isend, on aasta aega õnnega koos!

Jaaniööll võib veel paariks tunniks muutuda polüglotiks ning mõista loomade keelt. Kes ei taha kuulda, mida tema koer või kass pererahvast arvab, võiks sammud seada loomaaeda. (Kui see ainult lahti oleks. Milline äriprojekt selleks ööks!) Jaanipäevahommikune kaste mõjuvat aga kui tänapäevane

Virumaal Uljaste linnamäel ei sega ilm Sonda pillimehi ega pidulisi

ARVI KRIIS

päevitusvastane möks – hoidvat näonaha klaari.

Muiste särased tulukesed kohatadel, kus oli peidus raha, umbes nagu nüüd kasiinode ja pankade kohal. Raha kätte saamiseks oli ka siis vaja parajat õnne.

Uudsed rahaleidmise võimalused avanesid 1998. ja 1999. a jaanilaupäeval. Teatavasti laskis üks firma käiku meteoroloogilise reklaami: kui 23. juunil õhtul kella 18 ja 22 vahel sajab Tõraveres ja Harkus (teisel aastal ka Pärnus) üle 6 mm vihma, saavad õigel ajal elektroonika-kaupa ostnud oma raha tagasi.

Esimene vihmasoov

Vist esimest korda jaanipäevade ajaloo oli küllalt neid, kes soovisid tublit portsu vihma just õigel tuletõmbe ajal.

Vedas vaid pärnakatel teisel aastal. Kui 1998. aasta juunis sadas just enne jaani mitmel päeval poole kuunormi jagu vihma, siis "õigel" õhtul Tartus ja Tallinnas vaid tibutas kergelt.

Üks mees Pühajärvelt lubas kogu ni tuletõrjeautoga Tõraveres vaatlusväljakut kastma minna. Jaan avab taeva luugid, teab Nõo kandi rahvas.

Üldiselt arvavad kõik, et tule ääres vihmata ei pääse. Mida ütleb statistika?

Tartu 135-aastase vaatlusrea alusel võib väita, et korralikummat vihma, nii 6 mm, on sadanud vaid 13 jaanilaupäeval (mitte ainult õhtul!).

Üldine saju- ja vihmapäevade suhe on aga 1:3. Viimasel kolmekümnel aastal oleks nagu vihmamaks läinud: sadanud on 14 päeval, tugevasti viiel korral.

Kõige kõvem vihm tabas Tartut 23. juunil 1944: 14,5 mm. Mujal on vihmavalangud palju rängemad olnud, näiteks 1999. aastal sadas sel päeval Paldiskis 29 mm, Ruhnus 26 mm.

Jaaniõhtu- ja jaaniöö on olnud nii lämmi kui jahe. Külmim oli vahest 1982. aasta jaaniöö, mil Tallinnas mõõdeti õhus 2,8°, maapinnal oli isegi

Jaanilaupäeva ilm Eestis kl 20 või 21

Aasta	Tallinn	Pärnu	Tartu
1996	13° kuiv	16° kuiv	14° kuiv
1997	15,2° õhtul kuiv	15,8° õhtul kuiv	16,8° päeval 4,8 mm
1998	9,5° õhtul 1,7 mm	10,9° õhtul 0,5 mm	10,7° õhtul 2,1 mm
1999	24,8° õhtul, öösel 1,2 mm	19,4° õhtul, öösel 20,2 mm	22,0° päeval 1,2 mm
2000	17,5° öösel 1,2 mm	19,9° nõrk vihm 0,0 mm	23,4° öösel 13,6 mm

3 külmakraadi. Veelgi jahedam oli siis Narvas (0,9° õhus).

Samas on jaanilaupäeval mitmes paigas õhk olnud üle 29°.

Jaanipäeval 1914 registreeriti Tartus isegi 31,2 kuumapügalat. Tallinna rekord: 29,7° 1940. a.

Meeldejäävamatest jaanidest kõige kuumema ja pimedama jaaniõhtu elasin üle 1965. aastal Tadžikistanis ekspeditsioonil olles. Külalislahked võõrustajad vedasid lõkkesse kümneid (uusi) autokumme. See lisas palavust veelgi.

1985. aasta jaanilaupäeva ööl

läks Eesti Teaduste Akadeemia uurimislaeva "Arnold Veimeri" tee "Titanicu" hukkumiskoha lähedalt mööda. Oli paras udu, nii vee- kui õhutemperatuur oli 5°, mõrgas udusireen.

Ja siis ilmusid prožektorikiirtesse jäämäed... Need tundusid kui midagi ebamaist. Oli jaaniöö. Peatusime, ootasime hommikut.

AIN KALLIS,
Tartu ilmajaama juhataja
Loe ka lk 25